

Fonden for Træer og Miljø 2010

Statue ved Hedeselskabet i Viborg af Enrico
Mylius Dalgas, ingeniørofficer og pioner inden
for opdyrkningen af den jyske hede.
Foto: Lene Spies

Tekst til omslag:
Forside: Kongenshus Mindepark.
Bagside: Kalkværket ved Mønsted Kalkgruber.
Fotos af Lene Spies

Udgivet af Fonden for Træer og Miljø
Reg. nr. i Fondsregistret: 000233
Disposition / layout: Henni Steffensen
Grafisk opsætning: LeneSpies.dk
Tryk: Centraltrykkeriet Vordingborg A/S
ISSN 0900-9965

Indholdsfortegnelse

Repræsentantskabsmødet den 25. juni 2010	4
Hedeselskabets Museum.....	12
Årsmødets ekskursion til Mønsted Kalkgruber og Kongenshus Mindepark	14
De gamle træer er et nationalklenodie	18
Vandstandsegen	26
TV-optagelse i Gerlevparken	27
Nye i repræsentantskabet	28
Mindeord for landskabsarkitekt Jørn Palle Schmidt	30
Udvalgte begivenheder i Fonden 1974-2010	32
Personer og organisationer, der står bag Fonden	35

Fondens årsmøde 2011

afholdes fredag, den 13. maj kl. 14.00 på Herregården Gunderslevholm ved Herlufmagle på Sjælland.
Efter repræsentantskabsmødet vil der være lejlighed til at se og høre om godset Gunderslevholm og se den store park i det maleriske og yndefulde landskab ved Susåen.
Siden middelalderen har der været bebyggelse på stedet. Som en af de første ejere nævnes landsdommer Johannes Mogensen Grubbe som købte hovedgården i 1333.
Han opførte formentlig borgen på banken, som imidlertid blev indtaget og ødelagt under en strid med Valdemar Atterdag i 1345.
Program m.m. for årsmødet udsendes i marts måned.

Repræsentantskabsmøde 2010

**Fredag den 25. juni 2010 i
Hedeselskabet i Viborg**

Dagsorden

- 1. Velkomst**
- 2. Valg af dirigent**
- 3. Formandens beretning**
- 4. Spørgsmål til beretningen**
- 5. Regnskabet 2009**
- 6. Spørgsmål til regnskabet**
- 7. Valg til repræsentantskabet**
- 8. Valg til forretningsudvalget**
- 9. Eventuelt**

Repræsentantskabets formand, dr.polit. Erik Hoffmeyer bød velkommen til de ca. 45 deltagere, der var samlet i Hedeselskabets store mødelokale. Formand for forretningsudvalget Tove C. Asby blev valgt som dirigent. Det blev konstateret at repræsentantskabet var lovligt indkaldt, og at man var beslutningsdygtige.

Til stede var:

Fra Dansk Dendrologisk Forening: Erik Hoffmeyer,
Niels Juhl Bundgaard Jensen og Jette Dahl Møller
Fra Dansk Planteskoleerforening: Torben Leisgaard Jensen
Fra Det Danske Rosenselskab: Jens Riis
Fra Det Kgl. Danske Haveselskab: Jørn Bendtz Hansen
Fra Hedeselskabet: Christian Als
Fra Kommunale Park- og Naturforvaltere: Hans Ove Pedersen
Og af enkeltmedlemmer: Tove Christensen Asby, Jørgen Holm,
Niels Riegels og Peter Wagner

Afbud modtaget fra – og fraværende:

Fra Dansk Dendrologisk Forening: Anders Korsgaard Christensen,
Erik Dahl Kjær og Hans Erik Lund
Fra Danmarks Naturfredningsforening: Nora Skjernaa Hansen
Fra Dansk Skovejerforening: Peter de Neergaard
Fra Danske Anlægsgartnere: Leif Rasmussen
Fra Danske Landskabsarkitekter: Lone van Deurs
Fra Skov og Landskab, Københavns Universitet: Ole Rasmus Byrgesen
Fra Skovhistorisk Selskab: Peter de Neergaard
Fra Slots- og Ejendomsstyrelsen: Niels Mellergaard

Formandens beretning ved Erik Hoffmeyer

Foto: Lene Spies

Først vil jeg rette en stor tak til Hedeselskabet og regionschef Christian Als, der velvilligt har stillet sig til rådighed med mødelokale, fremvisning af museet over hedens opdyrkning og gennemførelse af morgendagens ekskursion i og omkring Viborg.

I november fik vi meddelelse om, at Poul Holm ikke havde klaret kampen mod kræften.

Poul Holm sad som Danmarks Naturfredningsforenings repræsentant i forretningsudvalget i 9 år. Han engagerede sig hurtigt i opgaverne, og med sin faglige viden var det oplagt, at han påtog sig opgaver af juridisk og fredningsmæssig art. Poul var altid velforberedt og deltog ivrigt og livligt i møderne, og han var tillige en trofast dirigent ved Fondens repræsentantskabsmøder.

Tidligere stadsgartner i Thisted Jakob Himmelstrup afgik ved døden kort før jul i 2008.

Efter Jakob i 1995 gik på pension udførte han en del opgaver som konsulent til støtte for forretningsudvalgets bedømmelser af ansøgninger fra Jylland. Opgaven med fortsat at yde en indsats for træer og miljø til glæde i det jyske værdsatte han højt. Vi er ham meget taknemmelig for denne hjælp i vort arbejde.

I Fondens årsskrift for 2009 bragte vi mindeord om både Poul Holm og Jakob Himmelstrup.

Finanskrisen

Selvom Fonden også er ramt af finanskrisen har vi i 2009 formået at støtte en del gode projekter rundt omkring i landet. Enkelte projekter havde fået tilsagn om vor økonomiske medvirken inden krisen, og vi har været i den heldige situation, at vi har kunnet opfylde vore forpligtelser.

Der er en del projekter af kommunal eller anden offentlig karakter, som vi principielt ikke støtter. Men i flere landsbyer stiller kommunerne frijord til rådighed for borgerne, som derefter udarbejder projekter for at skabe lokalt sammenhold i naturen for alle aldre, bestræbelser for at bevare landsbypræget og gøre det grønt. Det er værdifuldt for Fonden at støtte dette både med rådgivning og økonomi. Vi har også i 2009 haft flere ansøgninger af denne type.

Borgergruppen i Harken i Nordjylland

Borgerne i Harken har i samarbejde med Hjørring Kommune og HedeDanmark udarbejdet projekt for tilplantning af et ca. 2 ha. stort område, som kommunen

Udsnit af ”oplevelsesskov” i Lindknud.

har stillet til rådighed for borgerne. Man vil hermed skabe bedre rammer for friluftsk aktiviteter og give mulighed for oplevelser, sundhed og motion i det fri og skabe nye fællesskaber, som kan medvirke til at samle byen, der deles af hovedvejen mellem Ålborg og Hjørring .

Man ønskede at plante en skov med forskellige træer, løvfældende og stedsegrønne, forskellige buske og gamle sorter af frugttræer. Der er stisystem med græs til motions- og oplevelsesrute i naturen samt han-

dicapvenlige stier. Opsætning af plancher over de forskellige træsorter og indretning af bålplads samt handicapvenlige borde og bænke er også på ønskelisten.

Det omfattende projekt er hovedsagelig støttet af Landsbyrådet, Hjørring Kommune, og Friluftsrådet. Der lægges en hel del frivilligt arbejde fra borgerne i forbindelse med plantning. Fonden fandt projektet støtteværdigt og besluttede at give de 14.000 kr. der manglede for at der kunne plantes de ønskede træer.

Lindknud Lokalråd

Et lignende projekt, der ønskede støtte, kom fra Lindknud Lokalråd ved Brørup. Her ville man tilplante et område på 4,5 ha beliggende tæt ved skole og idrætshal. Der plantes træer og buske der repræsenterer Norden i små lunde. Det vil give de besøgende et kendskab til Nordens træsorter – bl.a. kan skoletjenesten bruge det i undervisningssammenhæng.

Finansieringen af ”oplevelsesskoven” sker også her hovedsagelig med støtte fra Lands-

byrådet, Vejen Kommune og Friluftsrådet. Lokale virksomheder og foreninger samt frivilligt arbejde bidrager med en stor andel af det samlede budget på 2,3 mio. kr.

Forretningsudvalget besluttede at give 25.000 kr. til projektet. På nuværende tidspunkt ved vi, at indvielsen af skoven fandt sted i begyndelsen af juni måned her i 2010 og at skilte er hentet ned fra Fondens hjemmeside og placeret ved de respektive træarter i Lindknud.

I 2006 lod forretningsudvalget fremstille skilte med oplysninger, der kortfattet og præcist fortæller om de vigtigste egenskaber ved de mest almindelige danske træer. Skiltene findes i elektronisk form på Fondens hjemmeside, der er tilgængelig fra computeren derhjemme. I Gerlevparken er skiltene opsat ved de forskellige træarter, og de er på den måde med til at gøre besøget her yderligere interessant.

Det er derfor en stor glæde for os at vide, at projekter vi støtter rundt i landet gør brug af dette materiale og dermed fremmer kendskabet til træerne omkring os.

Kirsebærfestival i Kerteminde

Foreningen for Kunst og Kultur i Kerteminde står bag Kerteminde Kirsebærfestival, der har eksisteret nu i fire år og ud-

viklet sig til en stor begivenhed der nyder større og større bevågenhed og man ønsker indenfor kort tid at gøre den landskendt. Festivalens koncept er unikt, idet den er bygget op omkring et bredt indhold under betegnelsen Se, lyt og smag, og nøgleordet er god kvalitet. ”Se” kæler for øjet bl.a. ved at betragte kunst, ”Lyt” bidrager med musik i flere variationer og ”Smag” appellerer til ganen med fødevarermarked og god mad.

Man ønsker at gøre Kerteminde kendt som Kirsebærbyen. En af ideerne til at nå dette mål er at synliggøre Kerteminde med kirsebærtræer og etablere en slags byportaler ved de tre indfaldsveje, hvor der plantes fem store træer i hver vejside. Fonden støttede projektet med 30 fyldtblomstret fuglekirsebær.

Skringstrupborgerne i Ndr. Skringstrup ved Skals

Første etape af etablering af landsbyparken i Skringstrup ved Skals støttede Fonden i 2006 med tildeling af træer til det 1 hektar store areal. Borgerne havde fået overdraget arealet af Møldrup Kommune. Arealet støder bl.a. op mod ”Himmerlandsstien”, en gang og cykelsti, der er anlagt på den tidligere Viborg-Løgstør jernbane.

En del af arealet forbliver grønt område med mulighed for boldspil m.m.

Parken benyttes – udover byens borgere – også af turister, der kommer forbi på stien.

I 2009 ønskede man at fuldføre planerne og søgte igen Fonden om støtte til enkelte større solitære træer, blomstrende buske og diverse frugttræer. Projektet var også denne gang udarbejdet af HedeDanmark og Fonden støttede med tildelingen af planterne.

Plantning af kirsebærtræ i Kerteminde.

Betaniahjemmet

Fra Betaniahjemmet på Frederiksberg, der er et hjem for ældre borgere, modtog Fonden en ansøgning om støtte til projektet ”Grønt er godt for øjnene og sjælen”. Ideen til projektet udspringer af gentagne opfordringer fra beboerne om at kunne komme lidt ud. Man besluttede da at anlægge en kombineret genoptrænings- og sansehave til brug for alle hjemmets beboere, og dermed mulighed for at opleve miljøet udenfor.

Hjemmet har mange demente beboere for hvem genoptræning og ophold i haven er af stor betydning. Fonden har tidligere medvirket ved etablering af en sansehave for senile demente beboere i Vejlbj ved Århus. Erfaringer herfra viser, at de demente er mere trygge ved ophold i haven og man har f.eks. kunnet nedsætte medicinforbruget.

Vi havde netop modtaget et større gavebeløb fra en frederiksberg-borger og forretningsudvalget besluttede med disse midler at støtte projektet. Tove C. Asby indledte samarbejde med hjemmet og haven blev anlagt i efteråret 2009.

Hornbæk Vandværk

Hornbæk Vandværk købte i 1941 Hornbæk Sø for at bevare søens storslåede natur som værn mod private interesser. Lige siden

har de vedligeholdt og plejet beplantningen og den offentlige sti rundt om søen til stor tilfredshed for byens borgere og de mange turister, der hvert år besøger Hornbæk. En gang årligt rådgiver stadsgartner i Helsingør Kommune Christian Vang Christensen men hensyn til naturplejen. De årlige omkostninger til denne pleje ligger i størrelsesordenen 50-60.000 kr. Herved sikres en tilfredsstillende vedligeholdelse og værn om søen efter krav fra fredningsmyndighederne og i offentlighedens interesser.

I 2008 blev det besluttet at fælde fire syge træer og ”genplante” med 4-5 meter høje rødege. Forretningsudvalget støttede med 10.000 kr. til indkøb af træerne.

Ordrupgaard Museum

I en ansøgning vi modtog fra Ordrupgaard lød det, at museet er – som alle andre museer – mere og mere trængt rent økonomisk, og at det desværre går ud over blandt andet havens vedligeholdelse og især fornyelse. Aktuelt var der brug for at udskifte tre tjørn ved hovedindgangen.

Tove C. Asby besøgte sammen med anlægsgartner Jens Cramer Kristensen museet, og forretningsudvalget besluttede derefter at tildele museet de tre store rødtjørne samt plantningen af dem.

Gerlevparken

Der er i de senere år udført store beskæringsarbejder i de levende hegn omkring parken og i det område, som vi kalder Den gamle skov.

I samlingen af Valdemar Petersens historiske roser er der foretaget en kraftig beskæring af flere af de gamle sorter og selve rosenaksen med de store buskroser er skåret tilbage.

I Den danske Træsamling er det nu, hvor samlingen er godt 25 år gammel, snart tiden til at tynde lidt i nogle af skovtyperne, således at de enkelte arter fortsat kan udvikle sig i deres naturlige form. Det er et arbejde, som nu vil blive indledt med hjælp fra anlægsgartner Jens Cramer Kristensen, som fortsat har vedligeholdelsen af Gerlevparken. Vi har stadig også ”firbenede” hjælpere i Gerlevparken, idet vi i indhegnede folde har forskellige mindre racer af kødkvæg til at holde græs og opvækst nede.

Tidligere havde vi også heste på den åbne slette, men desværre har heste en kedelig forsmag for at bide barken af egetræer, så hestene er sat på porten. – I stedet må arealet et par gange om året slås med maskine.

Plan over Gerlevparkens samlinger

Vi retter en stor tak til alle, der økonomisk i årets løb har støttet Fondens arbejde.

Det være sig andre fonde og legater samt Støttekredsens medlemmer.

Trods de økonomisk trange tider, vi nu oplever, er vi stadig i stand til at dække vor administrationsomkostninger af egne midler, således at al støtte går til uddeling af træer og buske samt videreudvikling af Gerlevparkens samlinger.

Rådgivning til projekter udføres vederlagsfrit af fagfolk, der er tilknyttet Fonden.

Også en stor tak til Frederikssund Kommune, der støtter os med økonomien i forbindelse med vedligeholdelse af rosen-samlingerne. Det er vort indtryk, at parken besøges af mange af kommunens borgere og mange rosenentusiaster lægger vejen forbi.

En tak til anlægsgartnermestrene Jens Cramer Kristensen og Knud Riise-Bundgaard for deres indsats i Gerlevparken, samt tak til Willy Jørgensen og hans søn Jens Jørgensen der holder et skarpt øje med, hvad der foregår i og omkring parken, også med hensyn til de græssende dyr. Det er dejligt at vide, at vi aldrig får et nej, når vi ringer til Willy og beder ham om hjælp til løsning af et eller andet problem i week-enderne. Tak for det.

Også en tak til Lene Spies, der nu på 12. år uden beregning har stået for den grafiske opsætning og udvikling af vort årsskrift, som vi modtager meget anerkendelse for.

Endelig en stor tak til forretningsudvalget, der på deres møder træffer de nødvendige beslutninger til gennemførelse af fondens formål. Den kommende tid vil give

andre muligheder, – nye visioner – tilpasset økonomien. Da man ved stiftelsen i 1974 udformede fundatsen, blev der givet så vide rammer for Fondens formål, at forretningsudvalget nok skal finde områder, hvor vi kan markere os og gøre en forskel.

Tak til Henni i sekretariatet, der holder sammen på os alle.

Regnskabet 2009

Regnskabet blev gennemgået af sekretariatsleder Henni Steffensen. Årsrapporten 2009 er udsendt til repræsentantskabets medlemmer inden mødet.

Den internationale finanskriser har også haft indflydelse på Fondens økonomi i regnskabsåret. Afkastet af de værdipapirer (finansielle indtægter), der udgør den bundne kapital, på kr. 308.524 udgør størstedelen af de samlede indtægter. Dette afkast er halveret i forhold til 2008, hvor det udgjorde kr. 637.529.

Regnskabet udviser et underskud på kr. 141.997 og en egenkapital på kr. 9.177.245. Regnskabet for 2008 udviste et overskud på kr. 207.484, der blev overført til regnskabsåret 2009. Det er dog glædeligt, at vi i 2010 har støtte projekter med uddelinger for kr. 144.867. Regnskabet er revideret af Revisionsfirmaet A. Rolf Larsen, statsautoriserede revisorer A/S.

Konklusionen på revisorpåtegningen er: Det er vor opfattelse, at årsregnskabet giver et retvisende billede af Fondens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2009 samt at resultatet af Fondens aktiviteter for regnskabsåret 1. januar til 31. december 2009 er i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Valg til repræsentantskabet

2010 er et af de år, hvor mange medlemmer af repræsentantskabet er på valg. Medlemmerne vælges for en periode på 4 år og kan modtage genvalg.

15 medlemmer var på valg som følger:

Fra Dansk Dendrologisk Forening:

Anders Korsgaard Christensen, Erik Dahl Kjær og

Niels Juhl Bundgaard Jensen, der alle modtog genvalg.

Jerry W. Leverens er flyttet fra Danmark og kan således ikke være i

repræsentantskabet. Som nyt medlem vælges Hans Erik Lund

Fra Danmarks Naturfredningsforening: Efter Poul Holms død i 2009 vælges

Nora Skjernaa Hansen som nyt medlem

Fra Dansk Planteskoleejerforening: Torben Leisgaard Jensen modtog genvalg

Fra Danske Anlægsgartnermestre: Leif Rasmussen modtog genvalg

Fra Det Kgl. Danske Haveselskab: Jørn Bendtz Hansen modtog genvalg

Fra Kommunale Park- og Naturforvaltere: Hans Ove Pedersen modtog genvalg

Fra Skov og Landskab, Københavns Universitet: Ole R. Byrgesen modtog genvalg

Fra Skovhistorisk Selskab: Peter de Neergaard modtog genvalg

Enkeltmedlemmer: Alle fire enkeltmedlemmer Tove C. Asby, Jørgen Holm,

Niels Riegels og Peter Wagner var på valg og modtog genvalg.

Valg til forretningsudvalget

Ifølge fundatsen vælges forretningsudvalget af repræsentantskabets midte for et år ad gangen med mulighed for genvalg. Udvalget kan bestå af 3-6 medlemmer. Udvalget består i dag af: Tove C. Asby, Jette Dahl Møller, Lone van Deurs, Erik Dahl Kjær, der alle har ønsket at modtage genvalg for en ny periode. Efter Poul Holms død ønsker udvalget et nyt femte medlem og peger på Niels Møllgaard fra Slots- og Ejendomsstyrelsen, der har sagt ja til at indtræde i udvalget.

Valget blev godkendt.

Kongehyldningsmonumentet i Viborg, der forestiller Dronning Margrethe den Første og Erik af Pommern. Skulpturen er udført af Axel Poulsen og opstillet ved Gammeltorv i 1965.

Efter valget til forretningsudvalget fik formand for udvalget Tove C. Asby ordet. Hun takkede for valget eller genvalget og takkede de øvrige medlemmer for deres indsats og villighed til genvalg. Vi glæder os over, at slotshavechef Niels Møllgaard fra Slots- og Ejendomsstyrelsen har sagt ja til at indtræde i forretningsudvalget efter Poul Holms død.

Forretningsudvalget holder møde en gang hver måned (undtagen juli måned). Her træffes de nødvendige foranstaltninger til gennemførelse af fondens formål.

Også en tak til repræsentantskabets formand Erik Hoffmeyer, der deltager i alle disse møder. Tak til Henni Steffensen for indsatsen i sekretariatet, og tak til Lene Spies for hjælpen ved fremstillingen af årsskriftet.

Der var ikke indkommet forslag til punktet eventuelt og dirigenten konstaterede, at dagsordenen var udtømt og takkede for god ro og orden.

Erik Hoffmeyer takkede herefter dirigenten for god ledelse af mødet og gav ordet til regionschef Christian Als fra Hedeselskabet, der da indledte den interessante rundvisning.

Deltagerne deltog om aftenen i et hyggeligt fællesarrangement på Golf Hotel Viborg.

Foto: Lene Spies

Regionschef Christian Als fortalte om Hedeselskabets arbejde og viste rundt i – og uden for – selskabets bygninger

Rundvisning i Hedeselskabets bygning, parkanlæg og museum. Med uddrag fra: www.hedeselskabet.dk

Af Henni Steffensen

Fotos: Lene Spies

Efter repræsentantskabsmødet i Hedeselskabets mødelokale viste regionchef Christian Als os rundt i den smukke, imponerende bygning, og i det store kuperede parkanlæg med en flot udsigt ned over søerne og Viborg by. Vi sluttede eftermiddagen i selskabets museum, hvor vi stiftede

nærmere bekendskab med dette spændende stykke danmarkshistorie.

Hedens opdyrkning var ikke blot en kraftpræstation af de mennesker, der brød alen (hedejorden), fjernede sten fra markerne og spredte den tunge mergel.

I 1866 tog en gruppe fremsynede mænd med ingeniørofficer Enrico Mylius Dalgas i spidsen et initiativ, der skulle få stor betydning for udviklingen af det danske samfund, som vi kender det i dag. Med stiftelsen af Det danske Hedeselskab blev grunden lagt til en virksomhed, der fra begyndelsen gjorde en stor indsats for frugt-

Hedeselskabet

bargørelse af de danske heder, hvilket er baggrunden for selskabets navn. Siden da har selskabet udviklet sig i takt med den samfundsmæssige udvikling og er i dag en af de førende virksomheder på natur-, miljø- og energiområdet i Danmark og internationalt.

Hedeselskabets rødder strækker sig tilbage til en brydningstid med mange nye tanker, et stærkt engagement i samfundet og en betydelig udvikling af viden og teknologi.

I Hedeselskabet er vi stolte over selskabets historie og står ved de værdier, der dannede udgangspunkt for etableringen af selskabet for over 140 år siden, og vi vil fortsætte selskabets udvikling i den samme ånd.

Formålsparagraf

Hedeselskabet arbejder aktivt med at forbedre bo- og levevilkårene primært i landområderne og med at udnytte naturressourcer til gavn for samfundet.

Perioden 1933-1945

Med 1930'ernes økonomiske krise udviklede Hedeselskabets aktiviteter sig i retning af samfundsnyttige, beskæftigelsesfremmende arbejder. Der blev ydet ekstra statslige tilskud, hvis der blev anvendt arbejdsløse

Christian Als fortæller om diverse redskabet og maskiner i Hedeselskabets Museum.

til mosekultivering og tørveproduktion, mergling, etablering af diger, afvanding og plantning.

På plantningsområdet fik aktiviteten betegnelsen "Det Flyvende Korps", der etablerede omfattende læplantninger, og en tilsvarende aktivitet fandt sted på plantageområdet. Under krigen kom Hedeselskabet til at spille en vigtig rolle som direktorat på tørveområdet, idet selskabet administrerede statens anlægs- og driftslån til tørveproduktion. Selskabet udførte desuden kontrol af tørvenes brændselsværdi med henblik på prissætning af tørv. I Hedeselskabets Laboratorium - der var etableret i 1910 - blev analyser af tørv og brunkul en betydelig aktivitet.

Model af en tørvemose.

Hovedemnerne i museet er:

- Hedeselskabets historie
- hedeopdyrkning
- plantagedrift og læplantning
- mergling
- jordbundsundersøgelser
- moseindustri og landindvinding

Tak til Hedeselskabet og regionschef Christian Als for den store gæstfrihed i forbindelse med årsmødet i Viborg.

Hedeselskabets laboratorium.

Mønsted Kalkgruber

Mønsted Kalkgruber er de største sammenhængende kalkgruber i verden med omkring 60 km minegange i op til seks etager. Nogle af gangene er så store som domkirker, mens andre er så lave, at en voksen mand ikke kan stå oprejst. De ældste af gangene er udhugget for mere end 700 år siden.

Da beboerne i Mønsted blev kristne for mere end 1.000 år siden, fik de samtidig et nyt bierhverv ”kalkbrydning og kalkbrænding”. Til den nye religion hørte der kirker, og de skulle helst bygges af sten. Den lim, der bandt stenene sammen, var brændt kalk læsket til mørtel – et nyt byggemateriale i Danmark.

Under markerne ved Mønsted var der kalk, tidligere en unyttig sten, men nu en kilde til indtægt. I løbet af 200 år blev der bygget mere end 2.000 stenkirker. Byggeriet gav startskuddet til kalkindustrien i Mønsted, og produktionen hørte først op i 1980.

Mønsteds nære beliggenhed til Viborg by med dengang 12 sognekirker, en domkirke, klostre, en byggelysten biskop og et rigt borgerskab betød, at Mønsted altid havde kunder til den brændte kalk, en nødvendighed for en stabil produktion.

Da Viborg i 1500-tallet mistede pusten, havde Mønsted for længst fundet et større marked. Produktionen var på sit højeste i 1860’erne og der blev fra Mønsted og nabobyen Daugbjerg årligt kørt godt 3000 vognlæs brændt kalk ud til forbrugere i hele Jylland.

*Filmfremvisning
direkte på væggen
i Mønsted Kalkgruber*

Kalken blev brændt i skaktovne, en bred skorsten der kunne være 5 m høj og 4 m bred. Så længe der var skov ved Mønsted, fyrede man med træ, men allerede i 1500-tallet var skoven borte og man måtte derfor fyre med lyng fra den store Alhede.

I 1981 købte violinisten Anker Buch kalkgruberne og åbnede stedet for besøgende og for at holde koncerter under jorden. En tradition der stadig lever. I 1997 købte Skov- og Naturstyrelsen Mønsted

Kalkgruber bl.a. for at sikre de betydelige kulturhistoriske, friluftsmæssige og geologiske interesser, der er knyttet til stedet. Og for at bevare gruberne som det mest betydningsfulde overvintringssted for flagermus i Europa.

Der overvintrer ca. 10.000 flagermus i kalkgruberne.

*Årsmødedeltagerne lytter interesseret til
beretningen om Mønsted Kalkgruber*

*Der står 39 herredssten, der
er omgivet af sognesten med
navnene på ca. 1.200 hede-
opdyrkere samt deres hustruer.
Fotos: Lene Spies*

Kongenshus Mindepark

Kongenshus’ historie er historien om opdyrkningen af det danske hedelandskab.

Ved slutningen af 1700-tallet var næsten 1 million hektar af Danmarks areal dækket af lynghede. Enkelte steder var nærmest som en ubeboet vildmark. De store heder, også kaldet almindinger, var efter gammel retsopfattelse krongods. Når en gård blev øde, hjemfaldt den til kongen.

Heden på Kongenshus er en del af den store Alhede, som var kongelig vildtbane.

Forsøgene på at forvandle heden til frugtbar landbrugsjord indledtes i 1723. Kong Frederik V udstedte en forordning, der bl.a. lovede skattefrihed, fritagelse for udskrivning til militæret samt andre fordele for dem, der havde mod på at opdyrke heden.

Det var dog ikke før 1751, hvor kongen kom med en ny forordning, der for alvor begyndte at ske noget. På dette tidspunkt havde de første danske aviser set dagens lys, og dermed fik denne nye forordning langt større opmærksomhed end den første.

Da opdyrkningen af heden rigtig satte ind i slutningen af 1800-tallet blev begæret efter kornjord så stort, at hedefredningerne blev nødvendige for, at de kommende generationer kunne se, hvordan landet så ud, da lyngen gjorde Jylland til det mørke fastland.

Der er et utal af billeder fra gammel tid, der viser landet som det var dengang ”jydepottemændene” sled sig frem gennem lyngen, mens Blicher sludrede med sine tatere på toppen af hedebackkerne.

Det er ufattelige store ting, der er sket. Det er ikke et enkelt sogn, der er tale om, det er heller ikke et amt, der havde rigeligt med lyng. Det er nærmest i alle jyske amter lysten til kampen mod arvefjenden våggede. Det er hedens egne folk der gjorde det, og ingen andre kunne have gjort det. Det var hdebondens eksistens det drejede sig om, og han forstod sin besørgelsestid. Det største under er ikke, at heden er blevet til agerland. Det store og uforklarlige ligger i, at hdebonden skabte sig selv om fra grunden af – sin livsform, sit arbejde, sine vaner, sit levestet. Han begyndte opgøret med sig selv, da han havde erkendt varslernes rigtighed.

Mindeparkens historie i nyere tid

Kongenshus Mindepark for Hedens Opdyrkere har til formål at sætte et minde for hedens opdyrkere, som forvandlede den hårde jord til frugtbart agerland.

Folketingsmand og formand for Hedebrugets bestyrelse Laust Nielsen luftede i 1934 ideen om at oprette en mindepark for

hedens opdyrkere. Hedeselskabet og Hedebruget tog ideen op og den 11. december 1937 kunne alle landets aviser berette om selskabets planer om realiseringen af en mindepark.

Midlerne til oprettelsen af mindeparken skulle findes via en landsdækkende indsamling således at der kunn købes egnede arealer. Flere arealer var på tale – deriblandt Kongenshus, men området tilhørte grosserer Charles H. Christensen fra København og var ikke til salg. Charles H. Christensen dør imidlertid i 1940, og eksekutorerne efter boet beslutter året efter at sælge Kongenshus til A/S Jydsk Landvinding, som derefter tilbyder arealerne til mindeparkkomiteen til den samme pris, som de havde erhvervet jorden for – ca. 250.000 kr.

Gennem statstilskud, bidrag fra Viborg Kommune, Hedeselskabet, Hedebruget samt landsindsamlingen blev der indsamlet 295.000 kr. og i 1942 kunne man oprette den selvejende institution ”Kongenshus Mindepark for Hedens Opdyrkere”.

1200 hektar hede blev fredet og planlægningen af mindeparken gik i gang. Området med de mange mindesten m.m. blev indrettet af landskabsarkitekt C.Th. Sørensen, og den blev indviet den 10. juni 1953 af Kong Frederik IX og Dronning Ingrid.

I 1974 blev der bygget et museum i forbindelse med mindeparken. Museet kom udover hedens pionerer også til at omfatte hedens dyre- og planteliv.

25 år efter indvielsen i 1978 har ca. 1 million mennesker besøgt Kongenshus Mindepark. I 2005 åbnede mindeparken dørene op til et nyt og moderne naturcenter, hvor besøgende kan få et indblik i hedens natur- og kulturhistorie.

De gamle træer er et nationalklenodie

Af Nora Skjernaa Hansen,
Danmarks Naturfredningsforening

Gamle og store træer er fantastiske, det er de fleste enige om. Alligevel bliver det stadig færre af de rigtige kæmper. Det er i hvert fald min påstand, der er nemlig så vidt vides ingen som har et egentligt overblik over situationen. Både i byerne og i det åbne land fældes mange træer for at forenkle byggerier og parkeringsforhold, for at få nogle kvadratmeter dyrkningsjord mere eller fordi nogen, mere eller mindre veldokumenteret, mener, at de kan udgøre en risiko for forbipasserende. I skovene kan træerne også blive fældet, men her er problemet snarere at gamle træer, der har stået frit i flere hundrede år, nu gror til og langsomt kvæles.

Der findes heldigvis stadig nogle store, gamle træer i Danmark, og det kan vi bl.a. takke ejerne for. De har passet på dem og skånet dem fra motorsaven i flere generationer. Disse træer har stor værdi, både kulturelt og æstetisk – og ikke mindst udgør disse træer de sidste levesteder for en lang række truede svampe, insekter, fugle og andre organismer. Der er mange gode grunde til at passe på de store, gamle og særlige træer.

Gamle træer i skove, parker, på åbne marker og i haver er magneter for en mangfoldighed af liv. De gamle træer fungerer som både bolig og forråds-kammer.

Mange sjældne arter af insekter og svampe findes kun og kan kun bibeholdes i gamle træmiljøer. En indsats for at bevare disse træer er derfor en langsigtet satsning på biodiversitet i overensstemmelse med biodiversitetskonventionens mål om at stoppe nedgangen i biologisk mangfoldighed. Samtidig kan træerne fortælle spændende historier.

Mest liv i de gamle og døde

Det er ikke alle store træer, der er gamle, og det er slet ikke alle gamle træer, der er store. Det kommer helt an på, hvordan træet har haft det i løbet af sit liv. Hvis det har stået åbent på god jord med næring og tilstrækkeligt vand, så bliver det hurtigt stort. Det kommer naturligvis også an på, hvilken træart det er.

Kæmpetræer er fascinerende på mange måder, men for naturen er de gamle træer allermest værdifulde. Også selv om det pågældende træ har levet et hårdt liv og ikke er blevet ret stort og måske faktisk kun lige klarer at holde sig levende.

Hvis træet er blevet hult eller har døde

grene, er der nemlig meget større sandsynlighed for, at der lever sjældne arter af insekter, svampe, mosser, laver og visse pattedyr i og på træet, end hvis træet er helt frisk.

Det skyldes, at hullerne i træet samt blottet ved og dødt ved er levested for arter, som behøver disse helt særlige forhold. Det er som regel rigtig gamle træer, der i deres pensionsalder begynder at få sådanne ”skavanker”. Gamle træer får også en helt anden og grovere bark, som giver liv til mange organismer.

Størrelsen kan også tilføre ekstra naturværdi, fordi et tykt og stort træ har plads til redehuller og store rovfuglereder.

Egetræer vinder konkurrencen om flest arter knyttet til træet (over 1000), og det vinder også alderskonkurrencen (mere end 1000 år). Et egetræ, som får lov til at vokse sig rigtig stort og livskraftigt og langsomt blive gammelt og forfalder gennem flere hundrede år, repræsenterer en helt unik tidsmæssig kontinuitet, som gør det til et perfekt levested for arter, der ikke ret gerne flytter til nye steder.

Egetræer af en vis størrelse har så meget en bark, at det i sig selv giver leve- og gemmesteder til tusindvis af insekter af mange forskellige slags. Om vinteren vil

fugle som mejser, træløbere og fuglekonger afsøge de fleste af disse gemmesteder for at finde mad.

Når et træ er dødt, har det stadig stor værdi for naturen. Derfor bør det få lov til at blive stående eller liggende som et monument over fortiden og ikke mindst som hjem for svampe, insekter, fugle osv.

I parken ved Vildmosecentret sydøst for Ålborg står et asketræ. Træet er imponerende bare i kraft af sin størrelse, det måler ca. 5,6 meter i omkreds, men det helt specielle og fantastiske ved træet er, at børn (og små voksne) kan kravle ind i en hule under træet gennem et relativt lille hul ved træets fod. Træet er 250 år gammelt.

Træerne lokker til aktivitet

Mange træer har stor æstetisk eller kulturel værdi. Træer kan opleves som særlige og værdifulde pga. deres størrelse, historie, udseende eller beliggenhed. Træer giver boligområder og landskaber karakter. Egetræets brede grønne krone giver den gule bølgende kornmark et ekstra pift, og torvet får sin charme fra det store linde- eller kastanjetræ i midten.

Træer i byerne

Bytræer opfattes som meget værdifulde af mange mennesker og medvirker til at skabe attraktive byer. Træerne sociale værdier består bl.a. i at:

- Et træ opfattes som besjælet.
- Et træs livstid passer (rimeligt) med menneskers.

- Et træ giver stabilitet, fordi det bliver stående.
- Et træ giver en plads identitet og gør det til et sted. Hvis vi fjerner træet, ophører det med at være et sted.
- Et træ opfattes som et sendebud fra skoven.

Træer har desuden en række generelle egenskaber, som især er værdifulde i byerne. 85 procent af Danmarks befolkning bor i byerne, der dækker 10 procent af landets areal. For eksempel binder træerne støv, som ellers generer lungerne, de forhindrer oversvømmelser ved at opsuge regnvand, de bremser vinden, så gaden eller pladsen er behagelig at være på, og de sænker temperaturen gennem fordampning og skygge, så man kan holde ud at opholde sig i byen under hedeølger. Forskning har vist, at 10 procent mere grønt i byen kan opveje den temperaturstigning, som forventes på grund af klimaændringerne og som nok bliver dobbelt så stor i byerne som på landet.

Mytisk aura omkring de store gamle træer

Der har altid været og vil altid være en vis mytisk aura omkring de store, gamle træer. Vi fascineres af dem og drages af tanken om, hvor meget træet har været vidne til gennem de mange år, det har levet. Træernes størrelse fascinerer i lige så høj grad; disse kæmpestore væsner kan nærmest give en form for ærefrygt.

En del træer rundt om i landet har kærlighedshistorier knyttet til sig. Den lodne

bøg på Als er en ejendommelig knudret, gammel bøg, som ifølge sagnet dannede kulisse til et drama om et ungt par der ikke måtte få hinanden. Hertugen af Nordborg ville skyde sin væbner, der havde holdt stævnemøde med hans datter netop ved den lodne bøg. Hertugen skød dog for højt og toppen af træet faldt ned.

En løn ved Varnæs Kirke, ikke langt fra Sønderborg, er knyttet til et mangeårigt drama om to elskende der aldrig fik hinanden. Historien endte med at de begge blev begravet under lønnen og på den måde blev forenet i graven. Det siges, at lønnen stadig sørger så meget over parrets triste skæbne, at der altid står vand i en hulning på træet, og at vandet har en særlig kraft.

Træer har også mange nutidige sociale værdier. For eksempel har rigtig mange børn klatretræer i haven eller i skoven, eller måske træhuler, som de har bygget sammen med en voksen. Nogle børnehaver har endda klatretræer og huler, som hele børnehaven benytter. I daginstitutioner benytter man også tit store træer som mål for ture. Disse træer danner baggrund for en masse gode oplevelser og historier. En nyere tradition er de såkaldte suttetræer. Når et barn er blevet gammelt nok til ikke

længere at bruge sut, tager forældrene eller vuggestuen barnet med til suttetræet, hvor suttene hænges på grenene. Denne handling er som regel definitiv, og træet overtager derefter sutteriet, på samme måde som man mente de helbredende træer gjorde det med sygdomme i gamle dage. Se en masse forslag til spændende aktiviteter med træer på www.naturkatapulten.dk.

Rekordtræer

Et træ behøver ikke være det største eller det ældste for at være værdifuldt, men mange synes alligevel det er sjovt at jage rekorder. Et rekordtræ kan f.eks. bedømmes på dets højde og tykkelse.

Danmarks højeste træ, en douglasgran, blev sidst målt i efteråret 2006. Da var den 51,6 meter høj eller cirka halvanden gange højere end Rundetårn. Træet vokser i Silkeborgskovene og blev plantet i 1895, hvilket betyder, at det stadig er i sin bedste alder. Efter skovfogedens opfattelse har træet mulighed for at gro til det bliver omkring 200 år gammelt. Træet vokser omtrent 28 cm på et år, så det kan nå at blive meget højere.

De tykkeste træer i Danmark er egetræerne, og det tykkeste træ er Kongegen i Jægerspris Nordskov i Nordsjælland. Omkredsen af træet var engang 14 meter, men

i dag er der kun en skal af træet tilbage. Det lever dog stadig, men er ikke særlig højt, kun 17 meter. Det er så stort, at der kan stå 30 børn derinde, men det må man ikke længere. Træet er nu så skrøbeligt, at det ikke kan holde til at blive krammet. Det er dog absolut stadig et besøg værd.

Træernes beskyttelse

De allerfleste træer er ikke beskyttede. De kan frit fældes uden hensyn til natur- og kulturværdier. Der er dog enkelte undtagelser.

Gennem 70 år har det været muligt at frede træer og trægrupper. Det har DN taget initiativ til i en lang række tilfælde. Fredning er dog en omstændelig proces, som kræver mange ressourcer både i DN og hos myndighederne. Derfor sker fredning af enkelttræer nu kun i ganske særlige tilfælde.

Træer kan også være beskyttet gennem en tinglysning på ejendommen om beskyttelse. Det er kun ejerne selv, som kan beslutte at foretage en tinglysning, som sker via kommunen.

Kommuner kan have specielle regler som beskytter træer (i byen) generelt, f.eks. træer over en vis alder eller størrelse eller visse specifikke træer. Sådanne regler kan også indgå i lokalplaner.

Træer med reder og huller for visse fugle-

arter må ikke fældes i yngletiden. Træer med ørnereder er beskyttede mod fældning hele året – se mere på www.skovognatur.dk. Træer som er levested for visse særligt beskyttede arter, f.eks. alle flagermus-arter og eremit-billen skal vurderes særligt inden der kan gives tilladelse til fældning.

Skov er beskyttet som skov. Der skal tilladelse til for at fjerne fredskov, som udgør ca. 85 % af skovene, og der vil så blive krævet plantning af erstatningsskov. Almindelig skovdrift med fældning af træer og plantning eller såning af nye træer er tilladt. Ydre skovbryn af løvtræer og buske skal bevares. Det samme gælder udpegede bevaringsværdige egekrat. Men de enkelte træer i skovene er altså ikke beskyttede.

Alléer og levende hegn er ikke beskyttede, med mindre de indgår i en fredning. Træer som knyttes til folketro (såkaldte sagntræer) kan beskyttes gennem museumsloven, men der er kun ni sådanne træer, ifølge Kulturarvsstyrelsen.

Gode råd til ejerne

Staten og kommunerne kan udarbejde strategier for at udpege og bevare store, gamle og særlige træer på deres arealer. Staten kan desuden skæve til andre lande, f.eks. Sverige, og starte et landsdækkende ind-

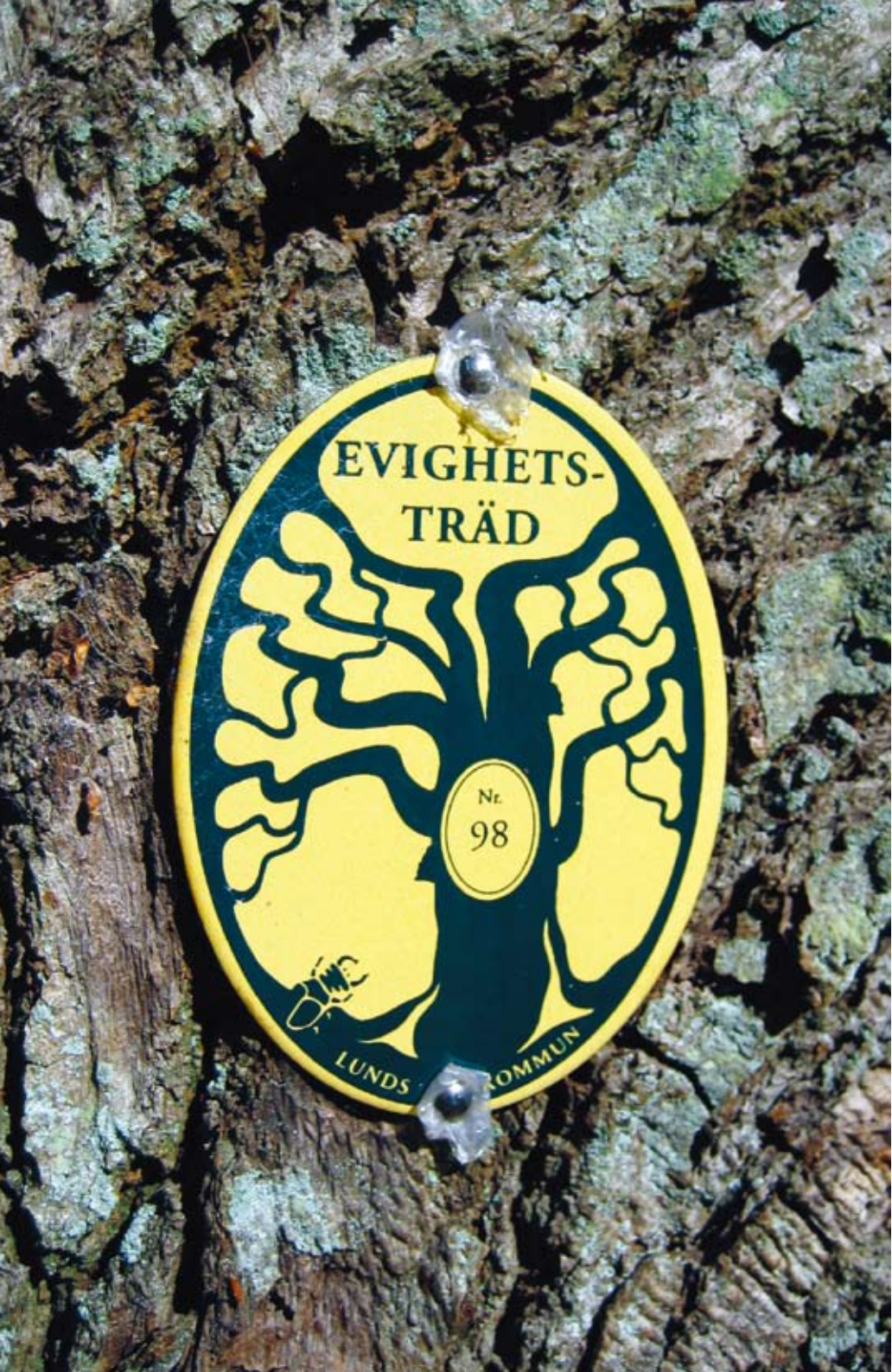
satsprogram for beskyttelsesværdige træer. Kommunerne kan også indføre specifikke lokaltilpassede regler og mål; som på Frederiksberg, hvor alle boliger skal have udsigt til et træ, og det kræver tilladelse at fælde træer ældre end 25 år.

Kommunale forvaltninger kan uddanne personalet i hensyn til gamle træer og vurdering af deres værdier og stabilitet. Træer skal have vand og luftig jord for at trives og stammen skal beskyttes mod skader. Derfor bør parkering helt op til træerne forhindres, ligesom asfaltering og kørsel helt tæt på træerne bør undgås. Samt naturligvis gravning i rodzonen. Det handler om planlægning, forvaltning og vilkår i tilladelser til byggeri.

Landmænd bør undgå at pløje og køre med tunge maskiner inden for træernes rodzone. Det gælder både fritstående træer og levende hegn med værdifulde træer. Rodzonen er mindst lige så bred som kronen. Træerne har ganske vist de fleste rødder dybt ned i jorden, men finrødderne breder sig ud tæt ved overfladen og træet kan ikke lide at blive ”trampet på tæerne”.

Haveejere kan sørge for at træer, der kan blive store og gamle plantes, hvor der er god plads til dem. Beslutninger om at fælde træer på grund af skygge eller ned-

*Lunds Kommune i
Skåne har mærket
700 evighedstræer
i kommunen.*

faldende blade/nåle bør overvejes grundigt. Træet er måske med til at skabe karakter for hele kvarteret. I mange tilfælde kan problemet klares med en beskæring af træet. Korrekt beskærede træer kan ofte blive meget gamle og kan være vært for mange truede og spændende organismer.

Skovejere til ældre skove har ofte skånet gamle og markante træer i forbindelse med foryngelse af skoven. De står så tilbage i skovbryn, ved vejkryds eller inde i bevoksninger af yngre træer. Skovejerne kan gavne disse træer ved at rydde opvækst omkring dem, så de får lys og vand. Især egetræer er følsomme overfor at gro til i gran eller bøg. Skovejere kan udvælge et antal evigheds-træer, som skal have lov at blive så gamle som mulige og derefter stå og ligge til naturligt henfald.

Nogle træer, især egetræer, kan blive meget gamle. Men ingen holder evigt, og det er derfor vigtigt at udvælge og gavne de mellemaldrende træer, som kan blive næste generations trækæmper og kontinuerligt plante nye. Ellers mister vi efterhånden de værdier som er knyttet til træerne selv om vi passer på dagens kæmper.

Ideelt set skal de sjældne arter, som knytter sig til gamle træer, kunne flytte over i en ny egnet bolig, når tiden er ude

for det første træ som egnet livsmiljø. Det kan også handle om rent æstetisk at undgå tomheden efter et stort træ.

Evighedstræer

Der er i dag ikke et samlet overblik og stort set ingen beskyttelse af de store, gamle eller særlige træer. Dansk Dendrologisk Forening er i gang med en omfattende registrering af store eller på anden måde bemærkelsesværdige træer. Oplysningerne er samlet i Dansk Træregister og kan ses på foreningens hjemmeside, www.dendron.dk/dtr/. På Danmarks Naturfredningsforenings hjemmeside kan alle registrere træer, som de mener er bevaringsværdige. I 2011 arbejder Danmarks Naturfredningsforening videre med en frivillig mærkning af evighedstræer. Læs mere på www.dn.dk/evighed

Naturfredningsforeningen ønsker med kampagnen "Evighedstræer" at skabe større opmærksomhed og få bedre overblik over de store, gamle og bevaringsværdige træer. Formålet er at øge den folkelige og politiske bevidsthed og viden om de gamle, store og særlige træers værdier; såvel deres biologiske som æstetiske og kulturelle betydning.

Alle træer kan og skal ikke bevares i al evighed, men de træer som virkelig betyder

noget for mennesker eller for naturen skal ikke falde for ploven, lastbilen eller motorsaven som følge af manglende viden om træernes værdi eller manglende vilje til at finde andre løsninger.

Der er mange gode eksempler på skånsomme løsninger. En vej gennem en allé kan udvides, ved at en ny vejbane i den ene retning lægges på ydersiden af alléen. En byggeplads kan ofte opmagasinere sine materialer et andet sted i nærheden end der, hvor træerne står. Træer, der skygger eller generer på anden måde, kan ofte beskæres, så problemerne mindskes. Beskærede træer kan blive meget gamle, hvis det gøres rigtigt.

Gamle træer bliver efterhånden svækkede af svampe og råd. Hvis de står på steder, hvor mange mennesker færdes, kan de udgøre en risiko. Forvaltere bør løbende føre tilsyn med træerne, og især kigge efter tørhed i toppen af træet og forekomst af de svampe, som i særlig grad tyder på farligt, svækkende råd.

Hvis der er formodning om, at et træ kan være farligt, men samtidig ønske om at bevare det, kan man lade eksperter undersøge det. Der er ingen grund til at fælde alle ældre træer i nærheden af veje og stier, men der er grund til at holde løbende øje med gamle træer, især bøgetræer.

Den endelige beslutning bør altid bygge på grundige undersøgelser af både træernes værdier og deres stabilitet samt andre løsninger end fældning.

Det bør være en ære og et fornøjeligt ansvar at have store, gamle, særlige træer på sin jord eller under sin forvaltning. En væsentlig del af et gammelt træs store værdi knytter sig netop til det faktum, at det har taget lang tid for træet at blive så stort. Det tager kun et øjeblik at fælde det.

Vandstandsegen

Af Henni Steffensen

I Mads Lidegaards bog om Danske Træer fra Sagn og Tro fra 1996 fandt jeg historien om et egetræ på Sydsjælland. Jeg kom desværre for sent til at se og fotografere træet, da det blev fældet her i 2010, så det nåede ikke at komme i Dansk Træregister.

Lidegaard beskriver egetræet således: ”I Stensby Skov 400 m vest for skovfogedboligen i Petersværft 50 m syd for skovvejen står i sydkanten af et nylig ryddet stykke skov en enlig eg, 70 cm tyk og 26 m høj med en rank lige stamme, tydeligt præget af tidligere at have været klemmt inde mellem andre høje træer. 1 meter over jorden er i barken indskrabet en ring rundt om stammen. Den markerer, hvor højt vandet nåede under stormfloden i 1872.”

Dansk Træregister

Dansk Træregister er en oversigt over rekordtræer og andre bemærkelsesværdige træer og bevoksninger i Danmark. Registret er baseret på en MSAccess database, Dansk Træregister Version 2.0, udarbejdet af Knud Ib Christensen, Botanisk Have og Museum, Statens Naturhistoriske Museum. Særtryk af artikel i Dansk Dendrologisk Årsskrift 2009 indeholdende en introduk-

tion til registeret, der kan downloades som pdf-fil. Registret rummer i øjeblikket 542 omtaler af 300 træer, men nye oplysninger tilføjes løbende, ligesom en billeddatabase er under opbygning. Billed databasen rum-

mer pt. illustrationer af 94 træer. Dendrologisk Forening modtager gerne oplysninger om bemærkelsesværdige træer, som endnu ikke findes i Dansk Træregister. Link til registret: www.dendron.dk/dtr

TV-optagelse i Gerlevparken

Tekst og foto af Henni Steffensen

Professor ved Skov og Landskab, KU, Erik Dahl Kjær præsenterer Den Danske Træsamlng i Gerlevparken i DRs TV-optagelse.

Som almennyttig fond modtager Fonden for Træer og Miljø støtte fra Kulturministeriets Tips- og Lotto pulje.

DR laver ét indslag til hver lørdags lottotrækning på DR1 om nogle af de mange forskellige projekter og foreninger, der modtager støtte fra Tips- og Lottomid-

lerne. Når de er ude, er det en fotograf, en journalist samt én af de to lottoværter, der står for interviewet. Optagelserne tager typisk omkring to timer. Indslaget får i sin færdige form en varighed på omkring 2:45 min. og kommer efterfølgende til at ligge på Danske Spils hjemmeside under ’Danske Spil TV’ og ’Tipsmidler’.

Fonden har modtaget ”en kopi” af indslaget og dette kan ses på vores hjemmeside www.fondenfortraerogmiljoe.dk

Erik Dahl Kjær fortæller på en dejlig varm sommerdag om de forskellige træarter i samlingen.

Nye i repræsentantskabet

Hans Erik Lund

Kvalitetschef i NCC

Repræsentant for Dansk Dendrologisk Forening

- Hans Erik Lund er født i 1943.
- Mat.fys. student fra Ribe Katedralskole.
- Forstkandidat 1969.
- Har i over 40 år arbejdet i et entreprenørfirma, først med landmåling senere som kvalitetschef, de seneste 10 år med ansvar for Ledelsessystemet. Medarbejdervalgt bestyrelsesmedlem gennem 13 år.
- Meget interesseret i natur- og landskabsfoto samt i jagt og natur.
- Var medlem af Dansk Dendrologisk Forening i 1970-72 og er blevet det igen fra 2009.
- Er især interesseret i bemærkelsesværdige træer og deres bevarelse samt naturligvis i skovbrug.

Nora Skjernaa Hansen

Kandidat i skovbrug og landskabsforvaltning

Repræsentant for Danmarks Naturfredningsforening

- Nora Skjernaa Hansen er født i 1975 og opvokset på Sjælland.
- Arbejder bl.a. med skovpolitik, bevaringsværdige træer og lokale natursager i Danmarks Naturfredningsforenings sekretariat.
- Har tidligere arbejdet som naturkonsulent i Nordsverige, hvor sne, rener og storslået natur var en del af hverdagen.
- Har også arbejdet med statslig naturforvaltning i Skåne, bl.a. tilsyn med naturområder.
- Brænder for skoven og træerne og taler for balance mellem beskyttelse og benyttelse.
- Mener at Danmark bliver rigere af flere store, gamle og spændende træer.
- Er vokset op med spejderliv og friluftsliv. Sidstnævnte er stadig den vigtigste fritidsaktivitet.

Mindeord

Jørn Palle Schmidt 1923-2010

En af de store i landskabsarkitekt- og anlægsgartnerfaget Jørn Palle Schmidt er død. I 2008 fik Jørn Palle Schmidt ved årsmødet overrakt Fondens Grønne Pris af landskabsarkitekt Tove C. Asby, der udtalte følgende:

”Da forretningsudvalget for mange år siden indstiftede Den Grønne Pris, vedtog man, at prisen kun skulle uddeles de år, hvor der var en person eller en personkreds, der havde udvist en enestående indsats inden for Fondens virkefelter – en indsats som man ønskede at påskønne og gøre opmærksom på.

Du, kære Palle, har gennem et langt virke kæmpet for dine ideer inden for det grønne arbejdsfelt, du har videregivet din enorme viden til utallige landskabsarkitektstuderende og ikke mindst, har du skabt haveanlæg – ja landskaber – der er så ægte og sande i deres udtryk, at mange i dag ikke tænker over – eller slet ikke er klar over –, at områderne rent faktisk er anlagt.

Du har lært mig – og mange andre landskabsarkitekter, der er udgået fra Landbohøjskolen – den rette forståelse af sammenhængen mellem planter og trivsel.

Trivsel i dobbelt forstand – frodige planter, der trives, giver trivsel for mennesker. Det kunne være dit mantra.

Man kan håbe, at den ekspertise, som du besidder – og som du altid har plæderet for – vil blive almindelig igen. Førhen – og der tænker jeg på tiden før dig, tiden for de berømte landskabsgartnere med blandt andre Edvard Glæsel, G.N. Brandt frem til C. Th. Sørensen – førhen krævedes det, at planlæggeren af de grønne områder besad såvel gartnerens som planlæggerens indsigt for succesrige og varige løsninger i anlægsopgaverne. Disse to aspekter har du forstået at kombinere og fastholde og du bruger dem begge i rigt mål.

Det er disse fagkundskaber – gartnerens og planlæggerens (jeg bør vel sige landskabsarkitektens) – det er disse fagkundskaber, som Fonden ønsker at hædre dig for.

I dag er der desværre ofte en tendens til, at enten den ene eller den anden egenskab dominerer i landskabsarkitektens arbejde. Uden et ben i begge lejre er det vanskeligt at skabe frodige landskaber og haveanlæg. Du har altid haft et ben solidt plantet i hver lejr. Og du har aldrig vaklet.

Du er altid ydmyg før en opgaves løs-

ning, men når du først har sat dig ind i stedets geologi, morfologi, hydrologi, meteorologi og hvad ved jeg, så helmer du ikke før alle andre faggrupper i samarbejdet forstår vigtigheden af den rigtige behandling af jorden, så de planter, du vælger, kan trives og skabe et frodigt hele. Væksternes frodighed. Det grønne miljøes frodighed. Det er resultater af dine opgavers løsning.

Du har kun sjældent boltret dig i de dyre løsninger eller brugt mange eksotiske planter. Du har foretrukket løsninger ud fra stedets muligheder og kendetegn.

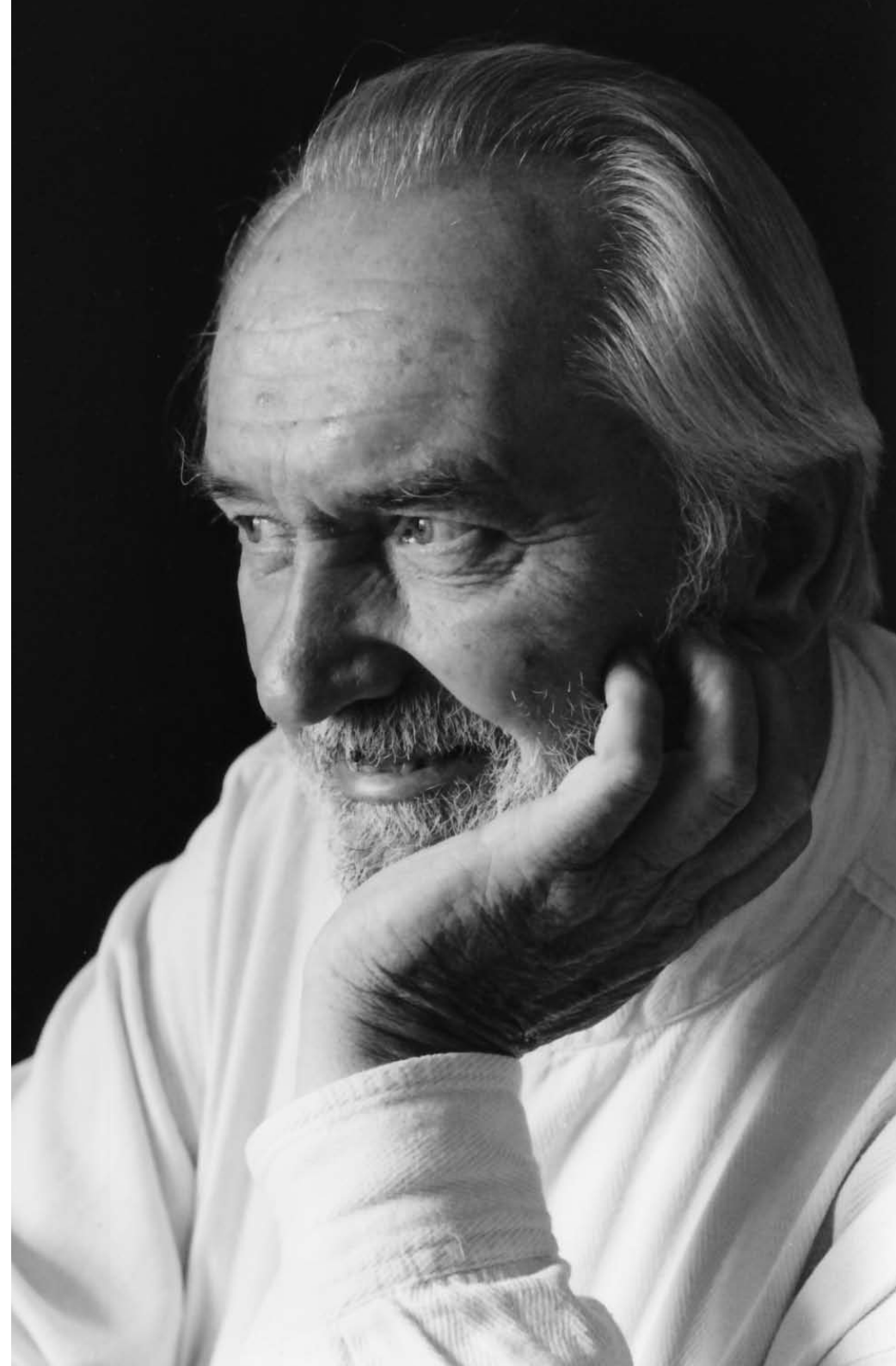
Begreber, der er knyttet til dig, er stor livskraft og mangfoldighed. Det er begreber, der kan hæftes på dig som person – men vel navnlig er knyttet til dine arbejder som landskabsarkitekt og – som jeg selv kan bevidne – også kan knyttes til dig som underviser.

Dine timer var aldrig kedelige, dit engagement og temperament var smittende. Det kunne ske, at vi var uenige om en opgaves løsning, men din – aldrig diskrete – vejledning var som oftest den vindende. I hvert fald den bedst argumenterede. Du har aldrig været belastet af at skulle støtte dig til det skrevne ord – hverken andres eller dine egne – men din mundtlige ar-

gumentation var altid fyldestgørende – så overlod du det til andre, også til dine studerende – at skrive kompendie-materiale.

Som symbol for Fonden for Træer og Miljø's påskønnelse og taknemmelighed for dit livslange arbejde, beder jeg dig modtage Fondens ”Grønne Pris 2008”.

Blandt Jørn Palle Schmidts mange udmærkelser var den største C.F. Hansen-medaljen som Akademirådet gav ham i 2004. Det er den højeste man kan få som arkitekt. I begrundelsen hedder det: ”I sine arbejder har han stræbt efter at planlægge oplevelser af paradisisk grøn frodighed som gav velvære til andre. Palle Schmidt ønsker at åbne sindene for den iboende storhed i jord, vand og planter.”

Udvalgte begivenheder 1974-2010

1974

- Fonden for Træer og Miljø stiftet
- Højesteretsdommer Helga Pedersen er formand for repræsentantskabet

1975

- Fonden repræsenteret i to udvalg under Ministeriet for Offentlige Arbejder, dels om vejsaltning og dels om beplantning langs offentlige veje
- Fondens kamp for genetablering af Ledreborg Allé påbegyndt. Morten Klint/Lone van Deurs udarbejdede projekt

1976

- Grønne Planer, Dansk Byplanlaboratoriums skriftserie. Beplantningsplaner for tre byer: Bramming, Ringe og Helsingø
- Beskæring af lindealléerne ved Dronninglund Slot

1977

- Fonden projekterer retableringen af Øster Mølle Sø i Dronninglund Kommune
- Fonden medarrangør af beskærings- og beplantningskurser på Vilvorde

1978

- Fonden støtter praktisk og økonomisk Claus Berings film: Træer og Miljø

1979

- Gerlevparken overtages af Fonden
- Nationalbankdirektør Erik Hoffmeyer ny formand for repræsentantskabet
- Hendes Majestæt Dronning Ingrid bliver Fondens protektor

1980

- Midterrabat på Geels Bakke ved Holte beplantes med egetræer
- Beplantningsplan og planter til den retablerede Klokkeholm Møllesø

1981

- Forsøg med vejsalts indvirkning på 4 vejtræarter påbegyndt i Gerlevparken ved lic.agro. Jens Dragsted
- Beplantning af 1200 egetræer ved Egtvedpigens fundsted

1982

- Bevarende beskæring af lindealléerne ved Rosenholm Slot
- Beplantning i Pistolstræde i København
- 3 ægte børn af Kongeegen plantet ved Øster Mølle sø i Dronninglund til ære for Fondens protektor Hendes Majestæt Dronning Ingrid, for Fondens første formand for repræsentantskabet, højesteretsdommer Helga Pedersen og for en af initiativtagerne til Fonden, arboretforstander, dr.agro. Carl Syrach Larsen

1983

- Plant et træ – kampagnen påbegyndes og i løbet af tre år plantes 1,25 mio. træer over hele landet
- Fonden skænker vej- og allétræer til Broager Kommune

1984

- Etableringen af Den Danske Træsamling i Gerlevparken påbegyndt

1985

- Valdemar Petersens samling af historiske roser etableret i Gerlevparken
- Simon Spies Alléen plantet i Vestskoven ved Herstedøster
- Plantning af marineege i Nyboder i København

1986

- Efter 11 års kamp påbegyndes retablering af Ledreborg Allé

1987

- Samlingen af Poulsens roser etableret i Gerlevparken
- Støttet Tønder forskønnelsesudvalg med 50 egetræer til allé

1988

- 300 siders rapport ved lic.agro Jens Dragsted vedr. resultatet af saltforsøget udsendes til samtlige kommuner og amter i Danmark
- Sansehave ved institutionen Birkebakken i Brand – projekt og beplantning

1989

- Rådgivning i forbindelse med etablering af Bangsbo Botaniske Have
- Projekt til sø og beplantning ved Clausholm i Klokkeholm/Hjallerup

1990

- Plant Danmark-Dagen. Over 60.000 træer – plantet overalt i Danmark
- Blindehave skænket til Pindstrup-centret på Djursland

1991

- 6 store lind til Kunstindustrimuseets Grønnegård
- Rådgivning i forbindelse med vedligeholdelse af Skærvad Hovedgaard

1992

- Asketræer til institutioner i forb. med Hjørings 750 års købstadsjubilæum
- Efter 17 år bliver den genplantede 7 km lange Ledreborg Allé indviet

1993

- Beplantning til Byfolden i Køng, Glamsbjerg Kommune

1994

- Plant Danmark Dagen. Ca. 60.000 løvtræer plantet overalt i Danmark
- Skænket 75 store lindetræer til retablering af allé ved Lerchenborg Gods

1995

- Åstrup Kloster ved Tølløse, genskabelse af park og anlæg af rhododendronbed

1996

- Rådgivning og naturgenopretning til Nørre Wosborg ved Ringkøbing

1997

- Beplantning til sansehave ved Aalborgskolens institution for døvblinde

1998

- Projekt og beplantning til have for senil demente i Vejlbj Lokalcenter, Århus
- Rådgivning og egetræer til retablering af Maglemer Alléen ved Knuthenborg

1999

- Fonden for Træer og Miljø bliver 25 år

2000

- Rådgivning og træer til alléer ved 5 godser på Lolland
- Sansehave ved Skodsborg Observations- og Behandlingshjem

2001

- Spejdercenter: Kredshuset Høvringen ved Højer
- Bytræarboretet ved Landbohøjskolens Forskningscenter i Hørsholm

2002

- Alléer ved Holgershaab ved Nørre Alslev, ved Marienlyst ved Vordingborg, Nybøllegaard ved Stege og ved Sandholt på Fyn
- Søren Ødums plantninger i Grønland

2003

- Planer og beplantning til sansehave ved Rønnehuset i Nykøbing Falster
- Håstrup Bylaug, 100 rødtjørne plantet som alléer ved indfaldsvejene til byen

2004

- Allé ved Rynkebygaard på Fyn og allé ved Sekkelundgård ved Christiansfeldt
- 52 ege til vejtræer ved Eliselund ved Tranekær

2005

- Allébeplantning gennem landsbyen Fredsted ved Haderslev
- Udplantning af vejtræer i Eberts Villaby på Amager
- Ejerlauget Manstrup Gadekær ved Fjerritslev – forslag og beplantning

2006

- Rådgivning og planter til aktivitets- og legeplads i Vindum ved Rødkjærsbro
- Lindeallé ved Vesterbygaard, Jerslev på Sjælland

2007

- Alléplantning ved Aagaard Gods i Vestsjælland
- Plantninger ved landsbyerne Døstrup ved Hobro og Ndr. Skringstrup ved Skals

2008

- Korinth Bypark på Fyn og Byhave i Nordby på Samsø
- Allé ved Avnbølgaard i Sønderjylland

2009

- Udarbejdelse af plejeplan til Grønnegården ved Kunstindustrimuseet
- Lindetræer til vejstrækning ved Selleberg Gods på Fyn

2010

- Tre indfaldsveje til Kerterminde tilplantet med 30 fyldtblomstret fuglekirsebær
- Støtte til Lindknud Lokalråd etablering af oplevelsesskov, bestående af Nordens træsorter

Fondens Støttekreds

Fonden for Træer og Miljø er af Skat godkendt som berettiget til i henhold til Ligningslovens § 8A at modtage gaver med den virkning, at giveren kan frætrække disse ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst inden for de i loven fastsatte grænser – d.v.s. det samlede gavebeløb til den enkelte forening skal udgøre mindst 500 kr. i løbet af indkomståret, og af giverens samlede gavebeløb kan den del fradrages, der overstiger 500 kr.

I året 2007 modtog vi en kontant-arv på 260.000 kr. Hvis man ønsker at støtte Fondens arbejde, kan man ved testamente

bestemme, at Fonden skal indgå som hel eller delvis arving.

Støttekredsmedlem

Som medlem af støttekredsen modtager man Fondens Årsskrift og bliver indbudt til at overvære det årlige repræsentantskabsmøde. Kontingentet er årligt 150 kr. for private og 300 kr. for virksomheder, institutioner m.m.

Yderligere oplysninger om fondens arbejde, medlemskab af støttekredsen m.m. kan fås i Fondens Sekretariat og på www.fondenfortraerogmiljoe.dk.

Den Grønne pris er tildelt følgende:

Arkitekt Hakon Stephensen, 1976 • Forfatter Ole Vinding, 1976 • Fhv. borgmester Christian Hansen, Gerå, 1978 • Civilingeniør Georg Christiansen, 1979 • Professor C.Th. Sørensen, 1979 • Klokkeholm Samvirke, 1982 • Fhv. distriksgartner Willy F. Hansen, 1984 • Civilingeniør A. Kann Rasmussen, 1985 • Anders og Dot Fønss Nielsen, Hjallerup, 1989 • Skovrider Henrik Staun, 1998 • Pernille Olesen, 1999 • Professor Sven-Ingvar Andersson, 2000 • Havearkitekt Jørgen Holm, 2001 • Forfatter Helge V. Qvistorff, 2002 • Statsskovrider Bo Holst-Jørgensen, 2003 • Professor Jørn Palles Schmidt, 2008

Fonden for Træer og Miljø

Fondens repræsentantskab:

Formand: tidl. nationalbankdirektør, dr.polit. Erik Hoffmeyer
Fra Dansk Dendrologisk Forening: chefspsykolog Anders Korsgaard Christensen, statsskovrider Niels Juhl Bundgaard Jensen, professor Erik Dahl Kjær, kvalitetschef Hans Erik Lund og universitetslektor, cand.scient. Jette Dahl Møller
Fra Danmarks Naturfredningsforening: skovpolitisk medarb. Nora Skjernaa Hansen
Fra Dansk Planteskoleerforening: planteskoleleder Torben Leisgaard Jensen
Fra Dansk Skovforening og Skovhistorisk Selskab: advokat Peter de Neergaard
Fra Danske Anlægsgartnermestre: anlægsgartnermester Leif Rasmussen
Fra Danske Landskabsarkitekter: landskabsarkitekt Lone van Deurs
Fra Det Danske Rosenselskab: pensioneret apoteker Jens Riis
Fra Det Kgl. Danske Haveselskab: ingeniør Jørn Bendtz Hansen
Fra Hedeselskabet: regionschef Christian Als
Fra Kommunale Park- og Naturforvaltere: landskabsarkitekt Hans Ove Pedersen
Fra Skov og Landskab, Københavns Universitet: arboretmester Ole Rasmus Byrgesen
Fra Slots- og Ejendomsstyrelsen: slotshavechef, landskabsarkitekt Niels Møllergaard

Enkeltmedlemmer:

Landskabsarkitekt Tove Hyllested (tidl. C. Asby)
Havearkitekt Jørgen Holm
Direktør Niels Riegels
Universitetslektor, cand.scient. Peter Wagner

Forretningsudvalg:

Tove Hyllested (tidl. C. Asby), formand
Jette Dahl Møller
Lone van Deurs
Erik Dahl Kjær
Niels Møllergaard

Sekretariatsleder:

Henni Steffensen

Revisor:

Revisionsfirmaet A. Rolf Larsen,
statsautoriserede revisorer a.s

Sekretariat:

Bentzonsvej 52, Postboks 92,
2000 Frederiksberg
Telefon: 38 11 32 05
(mandag-torsdag kl. 10-14)
Mail: hennisteffensen@mail.dk
www.fondenfortraerogmiljoe.dk
Postgiro: 1 00 46 46
Fondsregister nr. 000233

**Fonden for Træer og Miljø
Bentzonsvej 52 · Postboks 92
2000 Frederiksberg
Telefon 38 11 32 05 (mandag-torsdag kl. 10-14)**

www.fondenfortraeerogmiljoe.dk